

Cite: Dziuba, N. V. (2021). Sotsialno-ekonomichni nastanovy (oriientatsii) molodi kriz pryзму subiektyvnykh otsinok [Youth Socio-Economic Guidelines (Orientations) Through Subjective Assessments]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 3 (45), 136-154. <https://doi.org/10.15407/dse2021.03.136>

<https://doi.org/10.15407/dse2021.03.136>

JEL Classification: D 6

УДК 316.346.32-053.6

Н. В. ДЗЮБА, канд. соц. наук, старш. наук. співроб.

Державна установа «Державний інститут сімейної та молодіжної політики»

01001, м. Київ, вул. Еспланадна, 17, 4 поверх

E-mail: nataly.dzuba@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4868-4950

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСТАНОВИ (ОРІЄНТАЦІЇ) МОЛОДІ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУБ'ЄКТИВНИХ ОЦІНОК

Статистичні показники економічного розвитку держави не включають суб'єктивні фактори, що характеризують настрої населення країни. Отже, досить оптимістичні оцінки економічних показників України суперечать песимістичним настроям та почуттям української молоді. Актуальність даного дослідження обумовлена тим, що низький рівень задоволеності соціально-економічним становищем України та власними можливостями й перспективами молоді є основою для формування поведінкових орієнтирів, зокрема міграційних настроїв.

Мета статті — проаналізувати ставлення молоді до економічного середовища в Україні, оцінки молоді власного матеріального становища та взаємозв'язок таких суб'єктивних оцінок з міграційними настроями молоді. Застосовано загальнонаукові методи й спеціальні соціологічні методи для обробки та аналізу результатів дослідження «Молодь України — 2018». Згідно з даними опитування «Молодь України — 2018», значна частина молоді (88,9 %) думає, що економічна ситуація в країні за минулий рік погіршилась чи не змінилась. Оцінки молоді свого матеріального становища також песимістичні — 83,3 % молодих людей в Україні оцінюють матеріальне становище своєї сім'ї як середнє або нижче середнього. Новизна дослідження полягає в аналізі взаємозв'язку суб'єктивних оцінок молоді економічного середовища в Україні як середовища для реалізації особистих планів та намірів, оцінки власного матеріального становища та міграційних настроїв. Міграційні настрої молоді передусім формуються на основі незадоволеності економічною ситуацією в країні, низькою оцінкою свого матеріального становища та бажанням його покращення — через бажання заробити грошей чи знайти роботу. Міграційні орієнтації молоді проявляються залежно від їх сформованості. Ступінь сформованості міграційних намірів суттєво залежить від реальної можливості втілити їх у життя: чим нижчий рівень матеріального за-

безпечення, тим більш невизначені міграційні орієнтири. Молоде покоління є потенціалом соціально-економічного відродження України, тому його думки, оцінки та відчуття вкрай важливі для формування адекватної молодіжної політики. Врахування суб'єктивних чинників, які впливають на поведінкові орієнтири молоді, особливо важливі при формуванні обґрунтованої молодіжної політики України та потребують досліджень, аналізу та розробки відповідних інструментів.

Ключові слова: *молодь, задоволеність умовами життя, міграційні настрої, ціннісні орієнтири молоді, поведінкові орієнтири молоді, оцінка матеріального становища.*

Постановка проблеми та актуальність. В аналітичній доповіді до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році» [1] відмічається, що економічний розвиток України в умовах агресії поступово відновлюється і позитивні темпи росту ВВП дали змогу знизити гостру макроекономічну та соціальну напругу. Так само доволі оптимістично виглядає економічне становище країни за даними, оприлюдненими в звіті «Економічне становище України 2018», підготовленому Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [2]: в 2018 р. проти 2017 р. зафіксовано економічне зростання (зміна реального ВВП), ріст промислового виробництва, ріст експорту товарів, незначний ріст середньої зарплати.

Також оптимістично виглядає рівень розвитку людини в Україні: за інтегральним соціальним показником — Індексом людського розвитку, що включений в Звіт про розвиток людства з Програми розвитку ООН, та складений на основі оціночних даних 2018 року і опублікований 9 грудня 2019 р. [3], Україна посідає 88 місце та входить до групи країн з високим Індексом людського розвитку (ІЛР). ІЛР є комплексним порівняльним показником очікуваної тривалості життя, грамотності, освіти і рівня життя для країн у всьому світі: індекс використовується для оцінки впливу економічної політики на якість життя. Цей сукупний показник іноді вживають як синонім до понять «якість життя» або «рівень життя».

Але згадані вище показники розраховуються на основі кількісних показників: зокрема, ІЛР, хоча і вважається показником рівня життя, розраховується на основі довголіття і здоров'я (індекс очікуваної тривалості життя при народженні), знання (індекс середньої тривалості навчання і очікуваної тривалості навчання) і гідного рівня життя (індекс ВНД на душу населення). Ці показники не враховують багато суб'єктивних чинників: духовний та моральний розвиток людини, задоволеність життям, впевненість у майбутньому, планування економічної активності, міграційні настрої тощо. При створенні систем оцінки соціально-економічного розвитку країни саме поєднання об'єктивних і суб'єктивних чинників є значною проблемою.

Врахування суб'єктивних чинників при оцінці соціального та економічного становища країни є значною проблемою при формуванні системи оцінки і для України. Це особливо важливо з огляду на доволі песимістич-

ні настрої українців, і особливо молодого покоління країни. Так, песимістичні настрої молоді, незадоволеність власним рівнем життя, невпевненість у можливості власного розвитку може не лише негативно впливати на перспективи економічного розвитку країни, а й стати однією з причин трудової міграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях з 1960-х рр. використовується термін «суб'єктивне самовідчуття задоволеністю життям» або «суб'єктивне благополуччя» (*subjective well-being (SWB)*). У психології «задоволеність життям» аналізують як складний конструкт, який визначається великою кількістю особистісних детермінант. В економіці застосовують цю категорію як суб'єктивну оцінку якості життя. «Суб'єктивне благополуччя» відображає особисте сприйняття людиною свого стану і складається з трьох частин: «афекту» (сукупності почуттів і настроїв людини), щастя і задоволеності життям: щастя розглядається як деякий стан людини, при якому позитивні емоції превалюють над негативними, задоволеність життям — це суб'єктивна оцінка індивідом його економічного і соціального становища [4; 5].

Б. Стівенсон (B. Stevenson) і Дж. Вулферс (J. Wolfers) [6] провели дослідження з використанням великих масивів даних і з'ясували, що ефект доходу на щастя є, він лінійний, і кожен додатковий долар доходу приносить додаткове задоволення і в розвинених країнах, і в країнах, що розвиваються, і в країнах з перехідною економікою. Ця лінійна залежність така само для багатих і бідних. Опитування всередині країн і міждержавні дослідження показали, що навіть у багатих країнах, у тому числі в США, збільшення доходів супроводжується збільшенням задоволеності життям. Тобто національне щастя зростає зі зростанням доходів.

Таку лінійну залежність підтвердили дані різних опитувань та досліджень [7, 8]. Висновки пізніших напрацювань такі: рівень щастя однаково залежить від доходу (між країнами і всередині країн); з ростом доходів рівень щастя та, природно, задоволеності життям збільшується, і в середньому, при інших рівних умовах, не має ефекту насичення. Дискусії з цього приводу точаться донині, оскільки така лінійна залежність простежується не завжди.

У цьому контексті слід згадати про результати досліджень, відомі в літературі як парадокс Істерліна (Easterlin) [9], що послужили базою для дискусії про розбіжності між об'єктивними і суб'єктивними показниками благополуччя. Згідно з ними, в довгостроковій перспективі 10 років і більше економічне зростання не справляє значущого ефекту на рівень щастя в суспільстві. На сьогодні не досягнуто консенсусу в теоретичних поясненнях ступеня розриву між цими індикаторами та відсутня узгодженість в оцінці взаємозв'язку об'єктивного і суб'єктивного благополуччя у країнах, що розвиваються, і країнах із перехідною економікою.

Для країн із перехідною економікою така залежність не завжди справджується, що і природно з огляду на усталений за радянських часів рівень очікувань та стереотипів щодо умов життя. Як пише Н. Чінакова (N. Chinkova) [10], відхилення від лінійної залежності російські економісти С. Гурієв (S. Guriev) і Є. Журавська (E. Zhurav'ska) пояснюють трьома чинниками: перший — це макроекономічна нестабільність: як наслідок зниження задоволеності життям і в розвинених країнах, і в країнах із перехідною економікою; другий — зниження якості і доступності суспільних благ: у людей в країнах із перехідною економікою були сформовані очікування щодо кількості і якості цих благ у минулому, коли ці блага були безкоштовними і прийнятної якості, тому це негативно вплинуло на задоволеність життям; третій — це вік: молоді люди в країнах із перехідною економікою так само щасливі, як і в розвинених країнах, а літні люди більш нещасні. Залежність задоволеності життям від віку в розвинених країнах має вигляд U-подібної кривої: задоволеність спочатку падає з віком до 35—40 років, потім починає рости і до 80—88 років досягає рівня 18-річних людей, а в країнах із перехідною економікою виявлена інша ситуація — з віком літні люди завжди менш щасливі ніж молодь.

Актуальність обраної теми. Уявлення людей про умови власного життя, суб'єктивні оцінки стану економіки країни загалом є важливими факторами формування суспільних настроїв та поведінкових орієнтирів. Особливо це стосується молодого покоління України, так як молодь знаходиться в активній стадії процесу становлення і розвитку особистості, освоєння соціальних норм, культурних цінностей і зразків поведінки тощо. В той же час суспільство постійно в різних формах, різними способами і з різним ефектом задає особистості орієнтири соціально прийнятної поведінки та мислення. Це, зі свого боку, стимулює процеси формування власних поведінкових стратегій через освоєння організуючих і орієнтуючих імпульсів, що йдуть від суспільства. Саме від задоволеності умовами власного життя, оцінки своїх можливостей для розвитку та матеріального благополуччя, умовами, що складаються в країні, залежить те, як людина налаштована.

Для молоді України характерним є низький рівень задоволеності соціально-економічним становищем України та власними можливостями й перспективами: на основі суб'єктивних оцінок благополуччя формуються уявлення особи про власне майбутнє, складаються плани та наміри, формуються поведінкові орієнтири. Одним із індикаторів, який відображає уявлення молоді щодо перспектив країни і своїх власних перспектив у країні, можна вважати міграційні настрої.

Високий рівень трудової чи освітньої міграції, особливо серед молоді, наразі є нагальною проблемою для України. Як зазначає Е. Лібанова (E. Libanova), «загальна чисельність українських трудових мігрантів, які одно-

часно працюють за кордоном, коливається від 1,5 до 5,0 млн осіб» [11, с. 13] і в той же час «велика частина активного, мобільного і конкурентоспроможного населення пов'язують можливості радикальних змін із зовнішньою міграцією. Загальна низька оцінка і ситуації в країні, і свого індивідуального життя, що акумулюється індексом соціального самопочуття, трансформується в бажання багатьох українців, особливо молодих, активних і конкурентоспроможних, виїхати за кордон на постійне місце проживання або на роботу чи навчання» [11, с. 11].

Серед молоді превалюють поведінкові орієнтації на трудову і освітню міграцію. Так, за матеріалами Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, 42 % учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти орієнтовані на роботу за кордоном, тоді як 33,5 % — на роботу в Україні (не визначилися 23,9 %) [12, с. 21].

Молоде покоління є потенціалом соціально-економічного відродження України, тому його думки, оцінки, відчуття вкрай важливі для формування адекватної молодіжної політики. Врахування суб'єктивних чинників, які впливають на поведінкові орієнтири молоді, особливо важливі при формуванні обґрунтованої молодіжної політики України та потребують досліджень, аналізу та розробки відповідних інструментів.

Мета даного дослідження — проаналізувати ставлення молоді до економічного середовища в Україні, оцінки молоді власного матеріального становища та взаємозв'язок таких суб'єктивних оцінок з міграційними настроями молоді.

Новизна роботи. Полягає в аналізі взаємозв'язку суб'єктивних оцінок молоді економічного середовища в Україні як середовища для реалізації особистих планів та намірів, оцінки власного матеріального становища та міграційних настроїв. Автором виявлені відмінності в міграційних настроях серед молоді з різним рівнем матеріального становища.

Виходячи з визначеної мети, доцільно проаналізувати на основі масових опитувань, що проводились останнім часом в Україні, ціннісні орієнтири молодого покоління, оцінку економічного середовища країни та власного матеріального положення молоді, взаємозв'язок матеріального положення та зайнятості й міграційних настроїв молоді.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано загальнонаукові й спеціальні соціологічні методи: метод «триангуляції» (узагальнення інформації з різних джерел), системний, традиційний, порівняльний; структурно-функціональний аналіз для дослідження взаємозв'язку суб'єктивних оцінок молоді та поведінкових орієнтирів, зокрема міграційних настроїв; методи математичної і статистичної обробки даних для аналізу результатів дослідження «Молодь України — 2018» [13], проведеного товариством з обмеженою відповідальністю «Перша рейтингова система» на замовлення Міністерства молоді та спорту України, в розробці інструмента-

рію якого автор брала участь¹ — для дослідження особливостей ставлення молоді до економічного середовища та власного матеріального становища; для зіставлення впливу ставлення до власного матеріального становища на міграційні настрої молоді та з'ясування основних характеристик міграційних намірів.

Для комплексного аналізу виконано вторинний аналіз даних різних соціологічних досліджень, проведених соціологічною компанією GfK Ukraine (загальнонаціональне опитування «Українське покоління Z»), Київським міжнародним інститутом соціології.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають В. Гаврілюк і Н. Трікоз, потреби, інтереси, здібності та цінності особистості — взаємодіючі елементи моральної свідомості та поведінки людини [14]. Ціннісні орієнтири, які акумулюють у собі потреби, інтереси й цінності особистості, формують поведінкові орієнтири та, за інших сприятливих обставин, впливають на прийняття рішень та поведінку особи. В той же час у суб'єктивних оцінках суспільного середовища проявляються ціннісні орієнтири особистості: оцінка суспільного середовища, його економічної, політичної та соціальної складових оцінюються людиною з точки зору особистих пріоритетів, засвоєних соціальних норм, культурних цінностей і зразків мислення та поведінки, а також, що не менш важливо, з точки зору реалізації власних можливостей. Передусім це стосується молодого покоління країни, бо молоді знаходиться в активній стадії процесу становлення і розвитку особистості, пошуку власних шляхів реалізації, планування власного життя.

Думки молоді про стан економіки країни та оцінки власного рівня життя засновані на повсякденному особистому досвіді й задоволеності тим, як складається життя, та носять суб'єктивний характер. Але такі думки також акумулюють у собі суб'єктивні оцінки ознак змін в економічній ситуації країни: динаміку споживчих цін, подорожчання чи здешевлення іноземної валюти, зниження чи підвищення заробітків і навіть звільнення, можливості людей для відпочинку та розваг, думки про те, що відбувається в країні. Негативна оцінка стану економіки країни загалом, матеріальних умов життя впливає на формування відчуття незадоволеності своїм життям.

Доволі оптимістичні оцінки економічних показників України ідуть урозріз з настроями та відчуттями українців. Серед української молоді превають в основному песимістичні оцінки щодо змін економічної ситуації в Україні, що відбувались за останній рік.

І хоча унікальність і своєрідність індивідуальної системи цінностей кожної молодої особи, як підкреслюють Г. Католик та Г. Софінська [15], означає її ставлення до основних сфер життя — до світу, інших людей і са-

¹ Звіт за результатами дослідження є у вільному доступі в мережі Інтернет, але автор мала доступ до масиву даних, сформованого в програмі SPSS.

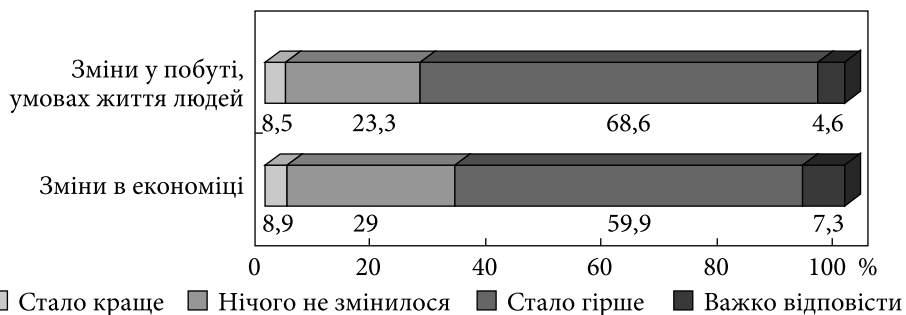

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання «На Ваш погляд, які зрушення відбулися протягом останнього року в окремих галузях життя країни: В економіці? В побуті, умовах життя людей?»

Джерело: результати соціологічного дослідження «Молодь України — 2018».

мих себе, наразі негативні оцінки економічного середовища характерні для більшості молоді України.

За даними дослідження «Молодь України — 2018» [13], проведеного ТОВ «Перша рейтингова система» на замовлення Міністерства молоді та спорту України, переважна більшість молоді вважає, що ситуація в економіці країни та в умовах життя стала гірше або не змінилась (рис. 1): за оцінками 88,9 % респондентів ситуація в економіці країни погіршилась або не змінилась за останній рік, 91,9 % молодих людей вважають, що у побуті та умовах життя так само ситуація погіршилась або не змінилась.

Загалом негативна оцінка молоді зрушень в економіці України та у побуті й умовах життя українців відображає негативне сприйняття соціально-економічного середовища для життя, реалізації своїх прагнень та надій. Така оцінка суголосна зі становищем країни у світі — Україна відстає від більшості розвинених країн майже за усіма соціально-економічними критеріями і залишається на узбіччі світових інноваційних систем, що гальмує подальший соціально-економічний розвиток.

На тлі негативних оцінок економічного середовища та матеріального становища економічне благополуччя є ціннісним орієнтиром для значної частини молоді України, що підтверджують опитування, зокрема, за даними загальнонаціонального опитування «Українське покоління Z», проведеного у липні-серпні 2017 р. соціологічною компанією *GfK Ukraine* на замовлення Центру «Нова Європа» [16]. Економічні питання, необхідність заробити гроші на прожиття — у центрі турбот молодих людей в Україні, що досить природно з огляду на те, що лише 1 % респондентів зазначили, що вони мають усе «для гідного рівня життя». Слід відмітити, що за даними дослідження саме фінансова ознака є визначальною, за словами учасників фокус-груп, для щасливої країни — такої країни, яка забезпечує можливість знайти роботу, отримувати соціальні послуги, можливість мати

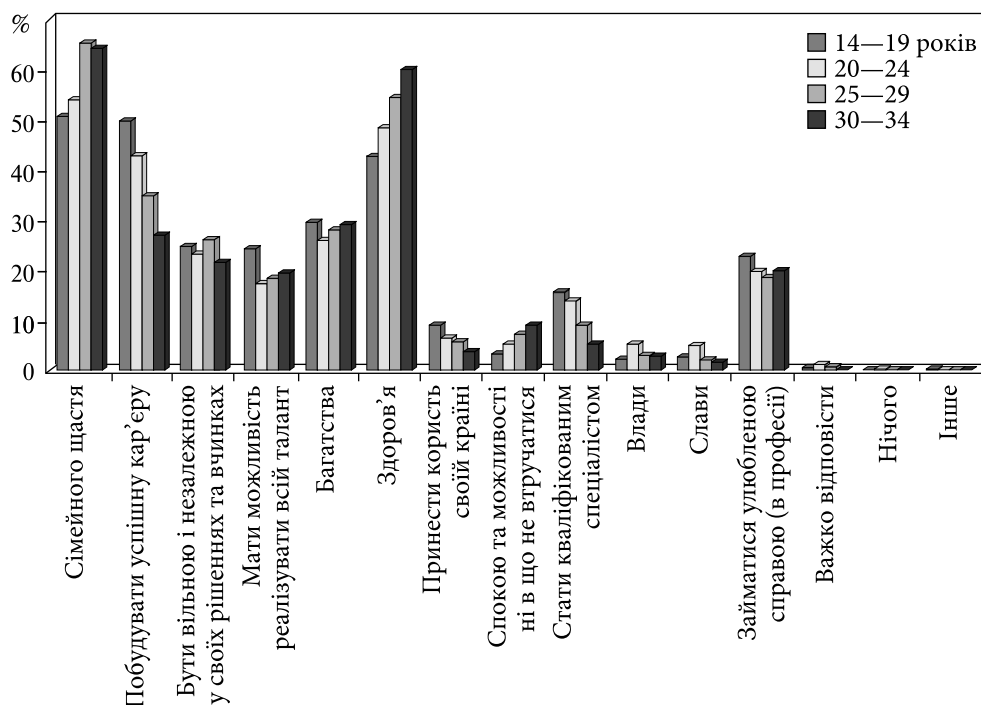

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання «Чого найбільше Ви хотіли б досягти в житті?» серед різних вікових груп, %.

Джерело: результати соціологічного дослідження «Молодь України — 2018».

гідну заробітну плату. Серед молодих людей віком 21—24 роки і 25—29 років прагнення бути багатим та мати успішну кар'єру поступається бажанню мати дітей. Успішна кар'єра і економічне благополуччя входять до числа основних пріоритетів української молоді: успішну професійну самореалізацію вважають важливою 83 % української молоді, тоді як 78 % опитаних вважають важливим і дуже важливим стати або бути багатими.

Суголосні прагнення молоді, хоча і дещо менш підтримувані молодими людьми, зафіксовані й вже згадуваним дослідженням «Молодь України — 2018». Так, за даними опитування (рис. 2.), молодь передусім прагне сімейного щастя та здоров'я (60 % та 53 % опитаних відповідно), також 36,6 % опитаних молодих людей бажають побудувати успішну кар'єру та 28 % прагнуть багатства. У різних вікових групах уподобання та прагнення дещо відрізняються, хоча загалом ці ціннісні орієнтири залишаються основними для всіх вікових груп.

Ціннісні орієнтири молоді в основному тяжіють до сімейного щастя та здоров'я й до матеріального забезпечення власного життя через побудову успішної кар'єри (що опосередковано свідчить про бажання статків) та багатства як такого, що досить природно з огляду на доволі песиміс-

тичні оцінки економічного середовища. На другий план відходять такі «непрактичні» прагнення, як бажання влади, слави, навіть можливості реалізувати свій талант та бути вільним та незалежним у своїх рішеннях.

Так, за даними всеукраїнського опитування громадської думки, проведеного в травні-червні 2019 р. Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) [17], рівнем своєї матеріальної забезпеченості задоволені 22 %, не задоволені — 57 %. За даними того ж дослідження, в середньому своїм життям трохи більше задоволені молоді люди аніж старші: серед молодих людей (18—29 років) тим, як складається їхнє життя, задоволені 58 %, не задоволені — 12 %, серед людей у віці 30—49 років задоволені 51 %, не задоволені — 16 %, серед старших 50 років задоволені 41 %, не задоволені — 25 %.

Як відзначають Р. Григор'єв і Т. Мордасова, задоволеність життям залежить від ряду факторів. Ознаками, що позитивно впливають на задоволеність життям, є сприятливе соціальне середовище, гарне здоров'я, можливості відпочинку, розваг та творчості, задоволеність професійною діяльністю, бачення власних перспектив, можливості для особистісного росту і не в останню чергу — задовільне матеріальне становище. Незадоволеність життям формується, якщо матеріальне становище сприймається як незадовільне, також впливають низька оцінка здоров'я, депресія, низька самооцінка та оцінка власної значущості, низька соціальна активність тощо.

Відчуття задоволеності життям залежить передусім від фінансового становища: люди, в яких воно краще, частіше відзначають, що задоволені тим, як складається їх життя аніж бідні. За даними дослідження «Молодь України — 2018», половина молодих людей в Україні оцінюють матеріальне становище своєї сім'ї як середнє: 50,2 % відзначають, що загалом на життя вистачає, але придбання речей тривалого використання неможливе (рис. 3).

Найнижче оцінюють своє матеріальне становище молоді люди у віці 30—34 роки (рис. 3): 4,5 % опитаних відзначили, що ледве зводять кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на найнеобхідніше; лишень на харчування та на придбання необхідних недорогих речей 32 %; загалом на життя вистачає, але придбання речей тривалого використання не можуть собі дозволити 49,2 %; тільки 13,3 % відмітили, що живуть забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не можуть. Помітний більший оптимізм щодо свого матеріального становища молодих людей 14—19 років проти молоді 20-ти років та старше: серед них найменша доля тих, хто відповів, що «ледве зводить кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на найнеобхідніше» та «вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей» — 24,7 % опитаних (проти молодих людей 20—24 років — 31,9 %, 25—29 років — 34,3 %, 30—34 років — 36,5 %).

Більш позитивні оцінки молоді до 20 років свого матеріального становища скоріш за все пояснюються тим, що більшість із них у цьому віці

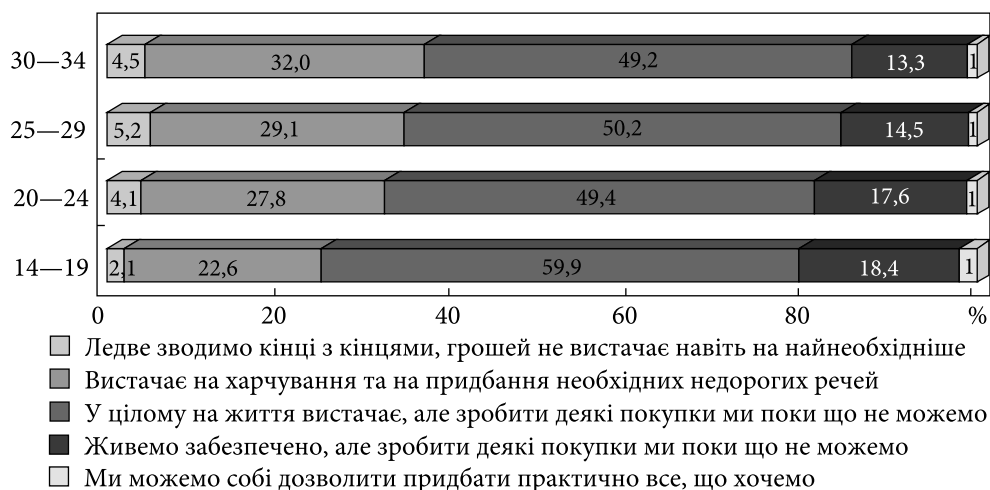

Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання «Яке в цілому матеріальне становище вашої сім'ї?» у різних вікових групах, у %.

Джерело: результати соціологічного дослідження «Молодь України — 2018».

знаходиться на утриманні батьків і проблеми власного забезпечення чи забезпечення своєї сім'ї ще не актуальні для них.

Саме складне матеріальне становище змушує молодь жити з батьками. За даними загальнонаціонального опитування «Українське покоління Z», переважна більшість учасників (14—29 років) — 65 % — мешкають у домі батьків (у домі батьків живуть 67 % молодих людей віком від 21 до 24 років та 46 % віком з 25 до 29 років).

Зростання частки молодих людей, які мешкають зі своїми батьками, — це світова тенденція. Кількість молодих людей, які живуть із батьками або найближчими родичами, досить висока і в європейських країнах: в Євросоюзі (молодь віком від 16 до 29 — 28 країн) — 66,1 %, особи віком від 14 до 29 років в Сербії — 67 %, в Румунії — 71 %, особи віком від 18 до 27 років в Албанії — 84 % [18]. Наприклад, у Великій Британії у 2013 р. 26 % осіб віком від 20 до 34 років жили зі своїми батьками. За даними Європейського бюро статистики, у Швеції молодь припиняє жити з батьками в середньому у 20 років, у Данії — в 21. До 25 років залишають батьківський дім молоді люди у Великій Британії, Франції, Німеччині. Натомість у південних країнах ЄС спостерігається зворотна тенденція — в Італії молодь починає мешкати самостійно в середньому у 30 років, в Іспанії — у 29 років [19].

Труднощі одержання статусу самостійної автономної особистості, тобто досягнення статусу дорослості, низький рівень економічного положення молоді, матеріальна, економічна та психологічна залежність молодих людей від суспільства та батьків, складнощі у працевлаштуванні за-

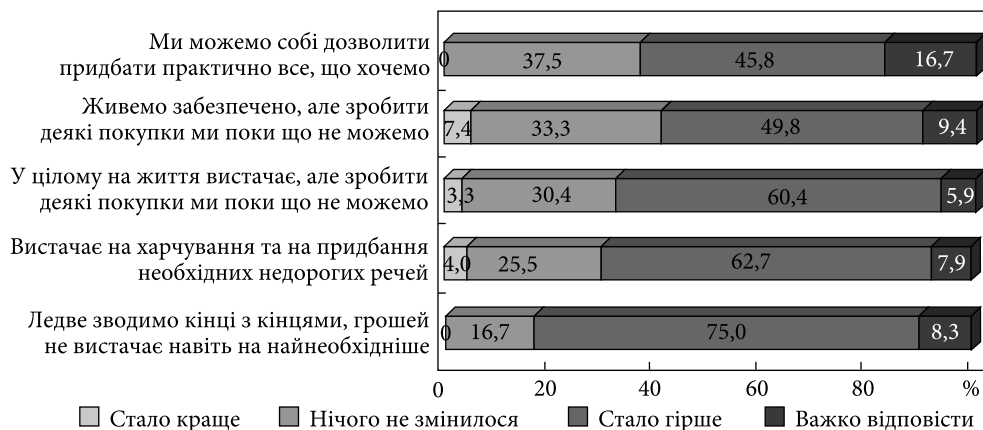

Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання «На Ваш погляд, які зрушення відбулися протягом останнього року в окремих галузях життя країни: В економіці?» серед молоді з різним рівнем матеріального забезпечення, у %.

Джерело: результати соціологічного дослідження «Молодь України — 2018».

важають економічному самовизначенню молоді в Україні. Наслідком цього є падіння рівня життя молоді.

Негативні оцінки зрушень в економіці України превалюють у молодих людей з низьким матеріальним становищем (рис. 4): 75 % молоді оцінюють своє матеріальне становище як «ледве зводимо кінці з кінцями»; 62,7 % молодих людей, яким вистачає на харчування та придбання найнеобхідніших речей. Серед молодих людей в Україні зі зростанням рівня матеріального забезпечення збільшується частка тих, хто вважає, що в економіці нічого не змінилось.

Оцінка власного матеріального забезпечення передусім залежить від структури зайнятості молоді. За даними дослідження «Молодь України — 2018», матеріальне становище сімей молодих людей, що займаються підприємницькою діяльністю, є найвищим — 46,2 % з них відзначили, що живуть забезпечено, серед них немає таких, хто ледве зводить кінці з кінцями (табл. 1). Серед молодих людей, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, також немає тих, хто ледве зводить кінці з кінцями, більше половини оцінює своє матеріальне становище як «У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого використання неможливе», хоча значною є частка тих, хто живе забезпечено, але зробити деякі покупки поки що не може (18,9 %).

Схожі за своїм матеріальним положенням ті, хто має постійну або тимчасову роботу: половина зайнятої на такій роботі молоді відмітили, що загалом на життя вистачає, але придбання речей тривалого використання неможливе; менше третині з них вистачає на харчування та придбання

необхідних недорогих речей. Досить високий, порівняно з іншими, рівень матеріального забезпечення відмічений серед студентів, учнівської молоді та тих, хто не працює, але активно шукає роботу — в основному через те, що учнівська та, меншою мірою, студентська молодь перебуває на утриманні батьків.

Частка молодих людей, які не працюють за станом здоров'я або є інвалідами, викликає найбільше занепокоєння: значна їх частина (66,7 %) ледве зводять кінці з кінцями, грошей не вистачає на найнеобхідніше, іншій частині (33,3 %) — вистачає на харчування та придбання необхідних недорогих речей.

Таблиця 1. Оцінка молоді матеріального становища своєї сім'ї серед молоді з різними формами зайнятості, %

Форми зайнятості («Скажіть, будь ласка, чи працюєте Ви зараз?»)	Оцінка молоді свого матеріального становища («Яке в цілому матеріальне становище вашої сім'ї?»)					
	Загалом серед молоді	Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на необхідне	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	В цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого використання не можемо собі дозволити	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не можемо	Ми можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо
Маєте постійну роботу	50,4	34,9	55,0	50,3	46,3	52,0
Маєте тимчасову роботу	16,7	27,7	17,1	16,3	14,2	12,0
Індивідуальна трудова діяльність, фермерство, особистий або сімейний бізнес	1,9	0,0	1,2	2,2	2,3	4,0
Підприємець	0,6	0,0	0,3	0,5	1,9	0,0
Учень, студент	16,1	12,0	11,5	16,9	22,0	24,0
У декретній відпустці (відпустка по догляду за дитиною)	5,1	4,8	6,5	4,8	3,2	0,0
Веду домашнє господарство та (або) виховую дітей (домогосподар/ка)	2,6	8,4	1,7	3,0	1,6	0,0
Не працюю за станом здоров'я, інвалід	0,2	2,4	0,0	0,1	0,0	0,0
Не працюю, але активно зайнятий(а) пошуками роботи	3,8	6,0	4,0	2,9	5,5	8,0
Не працюю і не зайнятий(а) пошуками роботи в теперішній час	2,6	3,6	2,3	2,7	2,9	0,0
Відмова / Немає відповіді	0,3	0,0	0,3	0,4	0,0	0,0

Джерело: результати соціологічного дослідження «Молодь України — 2018».

Уявлення людей про умови власного життя, суб'єктивні оцінки стану економіки країни загалом є важливими факторами формування суспільних настроїв. Серед молоді превалюють поведінкові орієнтації на трудову та освітню міграцію, залежно від свого матеріального становища (табл. 2).

Серед молодих українців поширені міграційні настрої — 43,5 % опитаної молоді задекларували свої міграційні настрої, на противагу 56,5 % тих, хто хоче жити в Україні. Особливо виділяються молоді українці, які ледве зводять кінці з кінцями, — серед них найменше тих, хто хоче жити в Україні — 40 % опитаних. 3-поміж них також найбільше тих, хто, можливо, хотіли би попрацювати за кордоном якийсь час, але повернутись (35,7 %) та тих, хто шукає таку можливість (19 %). Саме серед молодих людей, що мають низький рівень доходів та оцінюють матеріальне становище своєї сім'ї досить низько, найбільш яскраво проявляється бажання емігрувати, насамперед щоб покращити своє матеріальне забезпечення.

Міграційні настрої молоді проявляються по-різному. Так, можна виділити три рівні поведінкових настроїв залежно від їх сформованості: найбільш чіткі орієнтири на міграцію проявляються у тих, хто «шукає»

Таблиця 2. Наміри мігрувати серед молоді з різним рівнем матеріального становища своєї сім'ї, %

Наміри мігрувати молоді («Чи хочете Ви емігрувати з України?»)	Оцінка молоді свого матеріального становища («Яке в цілому матеріальне становище вашої сім'ї?»)				
	Ледве зводимо кінці з кінцями, грошей не вистачає навіть на найнеобхідніше	Вистачає на харчування та на придбання необхідних недорогих речей	У цілому на життя вистачає, але придбання речей тривалого використання не можемо собі дозволити	Живемо забезпечено, але зробити деякі покупки ми поки що не можемо	Ми можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо
Ні, я хочу жити в Україні	40,5	56,7	57,8	56,6	50,0
Можливо, хотіли б повчитися за кордоном якийсь час, але потім повернутись	2,4	6,5	5,5	9,4	4,2
Можливо, хотіли б попрацювати за кордоном якийсь час, але повернутись	35,7	21,5	20,8	17,2	16,7
Так, я планую це зробити найближчим часом	2,4	2,6	4,6	5,8	16,7
Так, я шукаю таку можливість	19,0	12,6	10,9	10,4	12,5
Інше	0,0	0,2	0,4	0,6	0,0

Джерело: результати соціологічного дослідження «Молодь України — 2018».

таку можливість; меншою мірою орієнтовані на міграцію молоді люди, котрі планують це зробити найближчим часом; ті міграційні настрої, які проявляються в бажанні («можливо, хотіли б») повчитися або попрацювати за кордоном якийсь час, але потім повернутись — найменш чітко сформовані. Прикметно, що найменш чітко сформовані орієнтири на міграцію — передусім трудову, ніж освітню, — поширені серед тих молодих людей, які найнижче оцінюють своє матеріальне становище.

У той же час найчіткіше сформовані орієнтири на міграцію, поширені серед найменшої групи молоді, яка оцінює своє матеріальне становище як «ми можемо собі дозволити придбати практично все, що хочемо». Очевидно, що ступінь міграційних намірів суттєво залежить від реальної можливості її реалізувати.

Серед тієї частки молоді, яка проявила свої міграційні настрої (43,5 % опитаних) найбільш поширеними причинами є: «щоб заробити грошей / заради матеріального добробуту» (відмітили 46,9 % молодих людей, які виявили орієнтацію на міграцію), «в Україні зараз немає таких можливостей для роботи, як в інших країнах» (33,6 %), «хочу одержати досвід життя в іншій країні» (24,9 %) та «в Україні немає реальної демократії і законності» (24 %). Покращення свого матеріального становища — через бажання заробити грошей чи знайти роботу — основна причина сформованих міграційних настроїв, основою яких є незадоволеність своїм матеріальним становищем та економічною ситуацією в країні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Матеріальні умови життя людей, які в узагальненому вигляді часто описуються словами «рівень життя», їх суб'єктивне сприйняття, думки молоді з приводу економічного розвитку країни є відображенням не тільки суспільних настроїв молодого покоління та оцінок соціального клімату, а й оцінкою середовища для особистісного розвитку, самореалізації та реалізації особистих бажань, прагнень та планів.

Мінливість та нестабільність умов економічного середовища, загалом кризовий характер економіки країни потребують від молоді гнучкості та швидкої адаптації до зовнішніх умов, що актуалізує питання оцінки молоддю власного економічного благополуччя, можливостей для реалізації своїх прагнень та цінностей. Незадоволеність економічною ситуацією в країні та своїм матеріальним становищем слугують основою для формування міграційних настроїв молоді.

Доволі оптимістичні оцінки економічних показників України ідуть урозріз з настроями та відчуттями української молоді, серед якої превалюють в основному песимістичні оцінки: переважна більшість молоді вважає, що ситуація стала гірше або не змінилась в економіці країни (88,9 % молоді) та у побуті та умовах життя (91,9 %). Так само песимістично молодь оцінює і рівень забезпечення своєї сім'ї.

Враховуючи, що ціннісні орієнтири молоді в основному зосереджені на практичних аспектах власного життя, і на другий план відходять такі «непрактичні» прагнення, як бажання влади, слави, навіть можливості реалізувати свій талант та бути вільним та незалежним у своїх рішеннях, природними видаються орієнтації на міграцію, передусім трудову. Міграційні настрої формуються на основі незадоволеності своїм матеріальним становищем та економічною ситуацією в країні під впливом різних чинників, серед основних є бажання покращення свого матеріального становища — через бажання заробити грошей чи знайти роботу.

Міграційні настрої молоді проявляються по-різному, залежно від їх сформованості. Найбільш чітко сформовані орієнтири на міграцію серед групи молодих людей, які можуть собі дозволити придбати практично все, що хочуть. Це свідчить, що ступінь сформованості міграційних намірів суттєво залежить від реальної можливості втілити їх у життя: чим нижчий рівень матеріального забезпечення, тим більш невизначені міграційні орієнтири.

Уявлення людей про умови власного життя — це суб'єктивний фактор. Але задоволеність умовами є основою для позитивного погляду на саме життя, що дуже впливає на відчуття молоді щодо власних можливостей прожити «своє» життя, реалізуватися.

Майбутній розвиток України залежить від успіху молоді, тих, хто завтра відіграватиме провідну роль у суспільних процесах. Це обумовлює важливість формування та реалізації ефективної молодіжної політики держави, яка максимально відповідатиме потребам молоді людини та водночас держави. З огляду на викладене вище, пріоритетами у державній молодіжній політиці повинні бути напрямки, орієнтовані на покращення матеріального становища та поліпшення соціально-економічного середовища, тому що саме задовільний (або сприймається як достатній) рівень життя є основою для соціального становлення і розвитку молодого покоління. Саме тоді, коли будуть надаватися достатні гарантії та умови для всебічного розвитку молоді особи, молодь буде здатна і матиме бажання спрямовувати свій потенціал відповідно до інтересів суспільства у всі сфери своєї життєдіяльності. Відсутність такої політики або її неадекватне втілення призводять до серйозних кризових явищ у молодіжному середовищі й у всьому суспільстві загалом. Саме сприятливі соціально-економічні умови слугують базою для реалізації місії сучасної молоді як провідника соціальних змін, економічного розвитку й технічного прогресу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році: Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ: НІСД. 2018. 688 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-09/Analit_Dopovid_Poslannia_2018.pdf (дата звернення: 13.02.2020).

2. Кубів С. Економічне становище України 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ekonomichne-stanovishche-ukrayini-2018> (дата звернення: 13.08.2019).
3. Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century / United Nations Development Programme, New York, NY: UN Plaza. 2019. URL: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf> (дата звернення: 13.08.2019).
4. Busseri M. A., Sadava S. W. A review of the tripartite structure of subjective well-being: Implications for conceptualization, operationalization, analysis, and synthesis. *Personality and Social Psychology Review*. 2011. N 15 (3). P. 290.
5. Tov W., Diener E. Subjective well-being. *The Encyclopedia of Cross-Cultural Psychology*. 2013. Vol. 3. URL: https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.ru/&httpsredir=1&article=2651&context=soss_research (дата звернення: 20.08.2021).
6. Stevenson B., Wolfers J. Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox. Brookings Papers on Economic Activity. *Economic Studies Program*. The Brookings Institution. 2008. Vol. 39 (1 (Spring)). P. 1—102. <http://doi:10.3386/w14282>
7. Inglehart R., Foa R., Peterson C., Welzel C. Development, Freedom, and Rising Happiness: A Global Perspective (1981—2007). *Perspectives on Psychological Science*. 2008. Vol. 3. N. 4. P. 264—285. <http://doi:10.1111/j.1745-6924.2008.00078>
8. Graham C. The Pursuit of Happiness: An Economy of Well-Being. Brookings Institution Press, 2011.
9. Easterlin R. A. The Happiness-Income Paradox Revisited / R. A. Easterlin, A. McVey (et al.); Institute of Labor Economics (IZA). *IZA Discussion Papers*. 2010. N 5799. URL: <http://www.pnas.org/content/early/2010/12/08/1015962107.full.pdf> (дата звернення: 05.08.2019).
10. Чинакова Н. Экономика счастья: современные исследования и дискуссии. *Мир экономики и управления*. 2016. № 1. С. 101—116.
11. Лібанова Е. М. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2 (33). С. 11—26. <https://doi.org/10.15407/dse2018.02.011>
12. Молодь на ринку праці: навички XXI століття та побудова кар'єри. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2018 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. Київ, 2019. 107 с.
13. Молодь України — 2018 / Результати репрезентативного соціологічного дослідження. Київ: ДП «Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України», 2018. 72 с.
14. Гаврилук В. В., Трикоз Н. А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход). *Социологические исследования*. 2002. № 1. С. 96—105.
15. Каголик Г. В., Софінська Г. В. Ціннісні орієнтації сучасної «золотої молоді». *Актуальні проблеми психології*. 2014. Т. 7. Вип. 37. С. 88.
16. Українське покоління Z: цінності та орієнтири. // Фонд ім. Фрідріха Еберта. 2017. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf (дата звернення: 13.08.2019).
17. Сахно Ю. Задоволеність українців різними аспектами життя та тим, як складається життя в цілому: прес-реліз / Київський міжнародний ін-т соціології. 2019. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=882&page=1&t=7#> (дата звернення: 13.08.2019).

18. Голуб А. Кохання без поспіху. Портрет української сім'ї. *Тиждень UA*. 2018. URL: <https://tyzhden.ua/Society/209165> (дата звернення: 20.08.2021).
19. Токарюк О. Чому молодь із «покоління двотисячних» живе з батьками. *Hromadske*. 2017. URL: <https://hromadske.ua/posts/molod-iz-pokolinnia-dvotysiachnykh-zhyve-z-batkamy> (дата звернення: 20.08.2021).

REFERENCES

1. Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2018 rotsi: Analitychna dopovid do shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy [On the internal and external situation of Ukraine in 2018: Analytical report to the annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine] (2018). Natsionalnyi instytut stratepchnykh doslidzhen - National institute for strategic studies. *niss.gov.ua*. Retrieved from https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-09/Analit_Dopovid_Poslannia_2018.pdf [in Ukrainian].
2. Kubiv, S. (2018). *Ekonomichne stanovyshe Ukrainy 2018* [Economic Situation of Ukraine 2018]. *kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ekonomichne-stanovishche-ukrayini-2018> [in Ukrainian].
3. Human Development Report 2019 Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. (2019). United Nations Development Programme, New York, NY: UN Plaza. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019.pdf>
4. Busseri, M. A., & Sadava, S. W. (2011). A review of the tripartite structure of subjective well-being: Implications for conceptualization, operationalization, analysis, and synthesis. *Personality and Social Psychology Review*, 15 (3), 290.
5. Tov, W., & Diener, E. (2013). Subjective well-being. *The Encyclopedia of Cross-Cultural Psychology*, 3. Retrieved from https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.ru/&httpsredir=1&article=2651&context=soss_research
6. Stevenson, B., & Wolfers, J. (2008). *Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox*. Brookings Papers on Economic Activity. Economic Studies Program. The Brookings Institution, 39(1 (Spring), 1-102. [https:// DOI 10.3386/w14282](https://doi.org/10.3386/w14282)
7. Inglehart, R., Foa, R., Peterson, C., & Welzel, C. (2008). Development, Freedom, and Rising Happiness: A Global Perspective (1981-2007). *Perspectives on Psychological Science*, 3 (4), 264-285. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2008.00078>
8. Graham, C. (2011). *The pursuit of happiness: An economy of well-being*. Brookings Institution Press.
9. Easterlin, R. A., & McVey, A. (et al.). (2011). The Happiness-Income Paradox Revisited. Institute of Labor Economics (IZA). *Discussion Papers*, 5799. Retrieved from <http://www.pnas.org/content/early/2010/12/08/1015962107.full.pdf>
10. Chinakova, N. (2016). *Ekonomika schastya: sovremennyye issledovaniya i diskussii* [The Economics of Happiness: Current Research and Discussion]. *Mir ekonomiki i upravleniya - World of Economics and Management*. 16 (1), 101-116 [in Russian].
11. Libanova, E. M. (2018). *Zovnishni trudovi mihratsii ukraintsev: masshtaby, prychny, naslidky* [External labor migration of Ukrainians: scale, causes, consequences]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and the Social Economy*, 2 (33), 11-26. <https://doi.org/10.15407/dse2018.02.011>
12. Molod na rynku pratsi: navychky XXI stolittia ta pobudova kariery. Shchorichna dopovid Prezydentovi Ukrainy, Verkhovni Radi Ukrainy, Kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshe molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2018 roku) (2019) [Youth in the labor market: 21st century skills and career building. Annual report to the President of Ukraine,

- the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine (following the results of 2018)]. Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky [State Institute of Family and Youth Policy]. Kyiv [in Ukrainian].
13. Molod Ukrainy - 2018. Rezultaty reprezentatyvnoho sotsiologichnoho doslidzhennia (2018) [Youth of Ukraine - 2018: Results of representative sociological research]. Kyiv, Ukraine: DP «Redaktsiia informatsiinoho biuletenu «Ofitsiinyi visnyk Prezydenta Ukrainy» - Editorial of the newsletter «Official Bulletin of the President of Ukraine [in Ukrainian].
 14. Havryliuk, V. V., & Trykoz, N. A. (2002). *Dynamyka tsennostnykh oryentatsyi v peryod sotsyalnoi transformatsyy (pokolennyi podkhod)* [Dynamics of value orientations during the period of social transformation (generational approach)]. *Sotsyolohycheskye yssledovaniya - Sociological researches*, (1), 96-105 [in Russian].
 15. Katolyk, H. V., & Sofinska, H. V. (2014). *Tsinnisni oriientatsii suchasnoi «zolotoi molodi* [Value orientations of modern «golden youth»]. *Aktualni problemy psykholohii - Current problems of psychology*, 7, (37), 85-96 [in Ukrainian].
 16. Ukrainske pokolinnia Z: tsinnosti ta oriietry: rezultaty zahalnonatsionalnoho opytuvannia 2017 r. [Ukrainian generation Z: values and landmarks: the results of a nationwide poll in 2017]. (2017) Kyiv, Ukraine: Fond im. Fridrikha Eberta. Retrieved from http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf [in Ukrainian].
 17. Sakhno, Yu. (2019). *Zadovolenist ukrainsiv riznymy aspektamy zhyttia ta tym, yak skladaetsia zhyttia v tsilomu: pres-reliz* [Satisfaction of Ukrainians with different aspects of life and how life is made in general: a press release]. Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologii - Kiev International Institute of Sociology. Retrieved from <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=882&page=1&t=7#> [in Ukrainian].
 18. Holub, A. (2018). *Kokhannia bez pospikhu. Portret ukrainskoi sim'i* [Love without haste. Portrait of a Ukrainian family]. *Tyzhden UA*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/Society/209165> [in Ukrainian].
 19. Tokariuk, O. (2017). *Chomu molod iz "pokolinnia dvotysiachnykh" zhyve z batkamy.* [Why young people from the "generation of two thousand" live with their parents]. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/molod-iz-pokolinnia-dvotysiachnykh-zhyve-z-batkamy> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.03.2020

N. Dziuba, PhD (Sociology), Senior Research Fellow,
State Institution "State Institute of Family and Youth Policy",
01001, Kyiv, street Esplanade, 17, 4th floor
E-mail: nataly.dzuba@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4868-4950

YOUTH SOCIO-ECONOMIC GUIDELINES (ORIENTATIONS) THROUGH SUBJECTIVE ASSESSMENTS

State statistical indicators of the economic development do not include subjective factors affecting country's population. So, rather optimistic assessments of Ukraine's economic indicators contradict pessimistic moods and feelings of Ukrainian youth. The relevance of this study is due to the fact that the Low level satisfaction with the socio-economic situation in Ukraine and own opportunities and prospects of Ukrainian youth is the basis for the formation of behavioral guidelines, in particular, migratory moods. The purpose of this study is to analyze the attitude of young people to the economic environment in Ukraine, young people's assessments of their own financial situation, and the relationship of such subjective

assessments to the migratory moods of young people. The study used general scientific methods and special sociological methods to process and analyze the results of the study "Youth of Ukraine - 2018". According to the survey "Youth of Ukraine - 2018", a significant part of young people (88.9 %) thinks that economic situation became worse or didn't change during last year. Youth assessments of their financial situation are also pessimistic - 83.3 % of young people in Ukraine assess their family's financial situation as average or below average. The novelty of this study is to analyze the relationship between youth subjective assessments of economic environment in Ukraine as an environment for the implementation of personal plans and intentions, youth assessments of their financial situation and youth migratory attitudes. Migratory moods of young people are formed on the dissatisfaction with their financial situation and the economic situation in the country under the influence of various factors, among the main ones are the desire to improve their financial situation - through the desire to earn money or find a job. Migratory moods of young people are manifested to varying degrees depending on their formation. The degree of formation of migration intentions significantly depends on the real possibility of their implementation: the lower the level of material security, the more uncertain the migration guidelines. The young generation is a potential for the socio-economic revival of Ukraine, so its opinion, its assessments, its feelings are extremely important for the formation of adequate youth policy. Taking into account subjective factors which affect the behavioral orientations of young people is especially important in the formation of reasonable youth policy of Ukraine, and requires research, analysis and development of instruments based on such analysis.

Keywords: youth, satisfaction with living conditions, migratory moods, values of youth, behavioral guidelines of youth, assessment of financial situation.